

ΜΙΧΑΗΛ Ν. ΠΙΚΡΑΜΕΝΟΣ, Η ΛΟΓΟΔΟΣΙΑ ΤΩΝ ΔΙΚΑΣΤΩΝ ΣΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΥΡΑΣΙΑ, 2022

Ευτυχία Κουράκου

Πάρεδρος στο Συμβούλιο της Επικρατείας
Διδάκτωρ Νομικής Πανεπιστημίου Χαϊδελβέργης

Πρόσφατα κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις Ευρασία το βιβλίο του Αντιπροέδρου του Συμβουλίου της Επικρατείας και Καθηγητή Δημοσίου Δικαίου στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης κυρίου Μιχάλη Πικραμένου, με τίτλο *Η λογοδοσία των δικαστών στη Δημοκρατία – Δημόσια εμπιστοσύνη στη Δικαιοσύνη*. Ο τίτλος του βιβλίου υπαινίσσεται ότι το κύριο βάρος της ανάλυσης του συγγραφέα εντοπίζεται στη λογοδοσία των δικαστών, με την έννοια της «απόδοσης λογαριασμού» για το έργο τους ως δημόσιων λειτουργών μέσα στο σύγχρονο δημοκρατικό πολίτευμα. Ωστόσο, ήδη από τον πρόλογο, αλλά και στη συνέχεια από την όλη δομή του έργου, καθίσταται σαφές ότι η έρευνα εκτείνεται εξίσου σε δύο αλληλένδετες παραμέτρους της δικαστικής λειτουργίας, ήτοι από τη μια στη δικαστική ανεξαρτησία και από την άλλη στη λογοδοσία. Στο πλαίσιο αυτό τεκμηριώνεται με ιδιαίτερη έμφαση και με βάση το Σύνταγμα και τη συνταγματική θεωρία και πράξη ότι η Δημοκρατία, ως πολίτευμα που στηρίζεται στην εξισορρόπηση των εξουσιών και αποβλέπει στον αμοιβαίο έλεγχό τους, οφείλει να διασφαλίζει επαρκώς την ανεξαρτησία της δικαστικής από τις άλλες εξουσίες, αλλά ταυτόχρονα προϋποθέτει τη λογοδοσία (accountability) των δικαστών ως μορφή ελέγχου και των οργάνων αυτών της πολιτείας, δεδομένου ότι στο δημοκρατικό πολίτευμα καμία εξουσία δεν μπορεί να είναι ανεξέλεγκτη. Η δε λογοδοσία των δικαστών και του δικαστικού συστήματος λαμβάνει διάφορες μορφές, οι οποίες τυποποιούνται στο βιβλίο και αναλύονται ενδελεχώς με αναφορά τόσο στις ισχύουσες νομοθετικές προβλέψεις και την πρακτική εφαρμογή τους, όσο και σε κείμενα οργάνων διεθνών οργανισμών και το συγκριτικό δίκαιο. Οι σημαντικότεροι τρόποι λογοδοσίας είναι α) η διαδικασία έκδοσης της δικαστικής απόφασης και η αιτιολογία της ως εργαλεία ελέγχου της ορθότητάς της, β) τα ένδικα μέσα, με τα οποία η απόφαση μπορεί να προσβληθεί, γ) η αξιολόγηση των δικαστών και του δικαστικού συστήματος, δ) η πειθαρχική ευθύνη των δικαστών, ε) η αστική ευθύνη καθώς και η άσκηση αγωγών κακοδικίας, στ) οι κανόνες δεοντολογίας, ζ) η διαφάνεια στην οργάνωση και λειτουργία των δικαστηρίων, η) ο έλεγχος της περιουσιακής κατάστασης των δικαστών. Κάθε μια από τις μορφές αυτές λογοδοσίας, αλλά και οι εγγυήσεις της δικαστικής ανεξαρτησίας, εξετάζονται στο βιβλίο αυτοτελώς αλλά

και σε συνδυασμό μεταξύ τους. Ειδικότερα, ερευνάται η θέση τους μέσα στο ελληνικό σύστημα απονομής της δικαιοσύνης, εντοπίζονται οι ελλείψεις και οι παθογένειές τους και προτείνονται καινοτόμες λύσεις, οι οποίες βρίσκουν έρεισμα στο συγκριτικό δίκαιο και σε διεθνή κείμενα.

Η σημαντική συμβολή του βιβλίου, εκτός της επιστημονικής του αξίας, έγκειται στο ότι αναδεικνύει με ενάργεια τα προβλήματα που εντοπίζονται στον χώρο της Δικαιοσύνης και προτείνει με παρηγορία λύσεις που ξεπερνούν τα τετριμμένα. Πράγματι, η ανάγκη για διασφάλιση περισσότερης ανεξαρτησίας της δικαστικής λειτουργίας καθίσταται ολοένα και πιο επιτακτική. Την απαιτεί η ωρίμανση της δημοκρατικής μας παιδείας σε συνδυασμό με τις διεθνείς δεσμεύσεις και σύγχρονες τεχνολογικές εξελίξεις στο περιβάλλον της παγκοσμιοποίησης. Παράλληλα βαίνει, όμως, και η ανάγκη καθιέρωσης ουσιαστικής και αποτελεσματικής λογοδοσίας, κατά τρόπο ώστε οι πολίτες να είναι σε θέση να διαπιστώσουν το υψηλό επίπεδο ανεξαρτησίας της δικαστικής εξουσίας και έτσι να εμπεδωθεί η δημόσια εμπιστοσύνη στη Δικαιοσύνη, ως θεμελιώδης θεσμός της Δημοκρατίας. Συνέπεια της συνειδητοποίησης της ανάγκης αυτής για περισσότερη ανεξαρτησία και, ταυτόχρονα, περισσότερη και ουσιαστικότερη λογοδοσία είναι η αναζήτηση των βέλτιστων πρακτικών, μεταρρυθμίσεων ή μεταβολών της νομοθεσίας, ενδεχομένως και μετά από συνταγματική αναθεώρηση ορισμένων συνταγματικών διατάξεων.

Κατά την άποψη της γράφουσας, οι τομείς που πάσχουν περισσότερο στο πλαίσιο της ανωτέρω προβληματικής είναι η αξιολόγηση των δικαστών και η πειθαρχική τους ευθύνη. Ειδικότερα, η αξιολόγηση συχνά δεν είναι αρκούτως ουσιαστική και δεν δίνει το προσήκον βάρος στα ποιοτικά χαρακτηριστικά του αξιολογούμενου δικαστή και των αποφάσεών του. Αντιθέτως, περιορίζεται κατά κανόνα σε μια μηχανιστική αποτύπωση ορισμένων δεδομένων της απόδοσής του και στην επιφανειακή υπηρεσιακή του εικόνα, χωρίς όμως να εξετάζει σε βάθος την ικανότητά του να ανταποκριθεί στα καθήκοντά του, ώστε να αποδίδει την πραγματική επιστημονική και επαγγελματική του επάρκεια. Τούτο έχει ως αποτέλεσμα αφενός μεν μια, ως επί το πλείστον, ομοιόμορφη απεικόνιση όλων των δικαστικών λειτουργών στις εκθέσεις αξιολόγησης, χωρίς ουσιαστικές διαβαθμίσεις της υπηρεσιακής τους ικανότητας που θα μπορούσαν, ενδεχομένως, να αξιοποιηθούν σε μελλοντικές κρίσεις, προαγωγές κ.λπ. και αφετέρου, πράγμα που είναι και το χειρότερο, να μην καθίστανται εμφανείς, μέσα από την αξιολόγηση, εκείνες οι περιπτώσεις δικαστικών λειτουργών που δεν ανταποκρίνονται επαρκώς στα υπηρεσιακά τους καθήκοντα. Εξάλλου, ακόμα και όταν από την αξιολόγηση προκύπτουν κάποια αξιοποιήσιμα δεδομένα, εν τέλει αυτά δεν αξιοποιούνται σε ικανοποιητικό βαθμό, για παράδειγμα κατά τις προαγωγικές κρίσεις ή για ενδεχόμενη αναζήτηση πειθαρχικών ευθυνών, σε περίπτωση που η αξιολόγηση αναδείξει αντίστοιχα προβλήματα. Η δε εφαρμογή του συστήματος πειθαρχικής ευθύνης πάσχει και αυτοτελώς, δεδομένου ότι στην πράξη σπανίως η διαδικασία καταλήγει σε επιβολή πειθαρχικής κύρωσης, ακόμα και όταν οι περιστάσεις είναι ιδιαίτερα επιβαρυντικές για τον δικαστικό λειτουργό. Τα αίτια των ανωτέρω παθογενειών αναλύονται ενδελεχώς στο βιβλίο του κυρίου Πικραμένου και ανάγονται όχι μόνο σε οργανωτικές δυσλειτουργίες αλλά, κάποιες φορές, και στην κακώς νοούμενη συναδελφική αλληλεγγύη και σε συντηνιακές λογικές, οι οποίες συχνά γίνονται αντιληπτές από την κοινωνία ως προσπάθεια συγκάλυψης των κακώς κειμένων και πλήττουν ασύμμετρα το κύρος της Δικαιοσύνης διότι καλλιεργούν άδικο και ισοπεδωτικά συμπεράσματα συλλήβδην για όλους τους δικαστικούς λειτουργούς και εν τέλει για τον ίδιο τον θεσμό. Αντιθέτως, εάν η αξιολόγηση των δικαστών γινόταν περισσότερο ουσιαστική, ορθολογική και δίκαιη και, επιπλέον, συνεπαγόταν τις ανάλογες

συνέπειες, ευλόγως θα μπορούσε κανείς να αναμένει ότι η εμπιστοσύνη των πολιτών στον θεσμό θα ενισχυόταν αλλά και ότι πολλά από τα λοιπά προβλήματα της Δικαιοσύνης θα μπορούσαν αν όχι να επιλυθούν, πάντως, να αμβλυνθούν.

Η εντατικοποίηση της συζήτησης για τα διαχρονικά προβλήματα του δικαστικού συστήματος καταδεικνύει ότι στο επίπεδο της κοινωνίας και της πολιτικής εξουσίας οι συνθήκες έχουν πλέον ωριμάσει για την ανάληψη νομοθετικών πρωτοβουλιών προς την κατεύθυνση του μεταρρυθμιστικού εκσυγχρονισμού της Δικαιοσύνης. Οι φωνές που κάνουν λόγο για ριζική αναδιάρθρωση του συστήματος πληθαίνουν και εντείνονται. Στο πλαίσιο αυτό είναι ιδιαίτερα κρίσιμο η πλευρά των δικαστών, η οποία έχει και την καλύτερη εικόνα των δυσλειτουργιών αλλά είναι και σε πλεονεκτική θέση ως προς την εξεύρεση πρακτικά εφαρμόσιμων λύσεων, να αντιληφθεί τη σημασία της συγκυρίας και να διατυπώσει πλήρεις και τεκμηριωμένες προτάσεις, οι οποίες να είναι απαλλαγμένες από παρωχημένες συντεχνιακές λογικές και σκοπιμότητες ή τάσεις συγκάλυψης. Το βιβλίο του κυρίου Πικραμένου, στο οποίο, εκτός της ανάδειξης των προβλημάτων, αναπτύσσονται και ισορροπημένες προτάσεις για την ορθολογικοποίηση του δικαστικού συστήματος εν γένει, ειδικότερα δε και του συστήματος της αξιολόγησης και του πειθαρχικού δικαίου των δικαστών αποτελεί σημαντική συμβολή στον σχετικό διάλογο.

Πάντως, έως την τυχόν μεταρρύθμιση της αξιολόγησης και του πειθαρχικού δικαίου των δικαστών, εφόσον αυτή εν τέλει υλοποιηθεί, τα ήδη υπάρχοντα εργαλεία θα πρέπει να αξιοποιούνται από τους δικαστές με σκοπό τη δικαιότερη και ουσιαστικότερη αντιμετώπιση των σχετικών ζητημάτων. Τούτο προϋποθέτει ότι οι παθογένειες θα αναγνωριστούν ευθαρσώς από τους ίδιους και θα αντιμετωπιστούν με γενναίες αποφάσεις που δεν θα διστάζουν να έρθουν σε αντίθεση με κατεστημένα ετών. Θα πρέπει να γίνει κατανοητό ότι μόνο με αυτόν τον τρόπο η δικαστική εξουσία θα μπορέσει να ξανακερδίσει τη χαμένη δημόσια εμπιστοσύνη στο έργο της και να διασφαλίσει στον μέγιστο βαθμό τη δικαστική της ανεξαρτησία, όχι ως προνόμιο των φορέων της ως προσώπων, αλλά ως προαπαιτούμενο για την αποτελεσματική άσκηση του συνταγματικού της ρόλου ως ελεγκτή των άλλων δύο εξουσιών. □